

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК

НАШ ЈЕЗИК

НОВА СЕРИЈА

Књ. V св. 9—10

БЕОГРАД 1954

СА Д Р Ж А Ј

	Страна
1. А. Белић: О сложеним реченицама и сродним појавама . . .	297
2. М. Стевановић: Акценат радног глаголског придева . . .	306
3. М. С. Московљевић: Шта је исправније: пише се „великим словом“ или „с великим словом“?	319
4. А. Белић: О расправи дра М. Московљевића	326
5. В. М. Мишовић: Значење израза <i>плагмени мачеви</i> и сл. у народним песмама	329
6. Р. Ј.: Требачки, трепачки или трепчански?	334
7. С. Машић: Један Вуков латинизам	337
8. Д-р Милка Ивић: О значењима заменице <i>којешта</i>	341
9. М. Беговић: Поковац и поковина	347
10. И. Стевовић: Акценат у изговору неких спикера Београдског радија	349
11. Језичке поуке	354

УРЕЂУЈЕ ОДБОР

Секретар Уређивачког одбора — Бранислав Милановић

Научна Рњита

ИЗДАВАЧКО ПРЕДУЗЕЋЕ НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
БЕОГРАД 1954

Штампа Графичко предузеће „Академија“ - Београд, Космајска ул. бр. 28

ЗНАЧЕЊЕ ИЗРАЗА ПЛАМЕНИ МАЧЕВИ И СЛ.
У НАРОДНИМ ПЕСМАМА

У народним песмама врло се често употребљава придев
пламени као додатак уз мач, нож, ханџар, сабљу, хорду:

1

И на њима три пламена мача

II, 135 (1932)*

Па потеже (потрже, повади) мача пламенога

VII, 32, 377, 403 (1935)

И с пламени мачи гребештаци

2

Ту (а, па) пламене ноже повадише

IV, 292 (1932); IX, 489
(1936); VII, 315 (1935)

Већ извади ножа пламенога

III, 344 (1932)

Па потеже (истрже) ножа пламенога

IV, 352; VI, 481 (1940);

VIII, 195/196, (1936);

IX, 210 (1936)

Играју се пламенога ножа

VIII, 84, (1936)

А пламена ножа извадио

VIII, 195 (1936)

Пламена је ножа повадио (извадио)

VIII, 202, 338, (1936)

И пламене ноже у појасу

VIII, 429, (1936)

*) Наводи се односе на Српске народне пјесме од Вука Стеф. Карацића, издање и штампа Државне штампарије, Београд. Римска цифра означава књигу, арапска — страну, а у загради је назначена година издања.

- Стоји звека пламеног ножа IX, 122 (1936)
- Носи Лука пламеног ножа IX, 122 (1936)
- За пламена ножа приватише IX, 452 (1936)
- Међу њима ножа пламеног IX, 210 (1936)
- 3
- Па потрже пламена анцара IV, 292 (1932)
- А ломе се пламени анцари VI, 290 (1940)
- Потегоше (потргоше) пламене анцаре VI, 299 (1940); VIII, 33, 66, (1936)
- Те извади пламене анцаре VII, 295 (1935)
- Узе Мара пламена анцара VIII, 10 (1936)
- За појас му двије златке мале
Међу њима пламене анцаре. VI, 491 (1940)
- 4
- А пламене сабље повадише VI, 145 (1940)
- 5
- А пламену повадио (потегео) њорду VI, 98 1940; VI, 315 (1935)
- Тако исто употребљава се и *пламениш* као додатак уз
мач, сабљу, нож:
- 1
- Ману Комнен мачем пламенитим III, 171 (1932)
- 2
- На двоје му копље предвојио,
Предвојио сабљом пламенитом IV, 472 (1932)

Па тргоше сабље пламените

IV, 473 (1932)

3

Пламенита кожа повадио

VIII, 102 (1936)

Вук не даје никакво објашњење у Рј. о значењу речи *пламени* (пламенит) у овим и сличним примерима, а у Рј. Ак. наводе се само примери из народних писама и каже се да ова реч има преносно значење.

По Д. Костићу *пламени мачеви* (мачи¹⁾) назвати су тако што „блеште на сунцу као пламен“; слично објашњење даје и за *сабљу пламенишу*: сјајна блистава као пламен¹⁾.

В. Ђурчић²⁾ објашњава израз *пламениша сабља* овако: „Често се помиње и сабља пламенита, јер су из ње искакале варнице, кад би ударила о челик“.

Ова два објашњења, као што ћемо видети, не могу се уопште прихватити.

Пламени мач имао је и код других народа па и код нас два значења. Прво значење је *мач од пламена* (или пламен у облику мача), и у том смислу употребљен је у Библији:

„И изгнав човјека постави пред вртом Едемским херувима, с *пламенијем мачем*, који се вијаше и тамо и амо, да чува пут ка дрвету живота.“³⁾

У свим текстовима Старога завета налазе се адекватни изрази: јеврејски⁴⁾ (...ve'et lāhat hahérēbh hammiṯḥar-pékheṯh), грчки⁵⁾ (... και τὴν φλογίνην ρομφαίαν τὴν στρεφομένην) црквенословенски⁶⁾ (...и пламенное оружје); латински⁷⁾ (...et

¹⁾ Д. Костић, Тумачење друге књиге српских народних пјесамма, Београд, стр. 37 (мач), 71 (сабља).

²⁾ В. Ђурчић, Гласник Хрв. држ. музеја у Сарајеву, 55, 117 (1943).

³⁾ Библија или цело Свето писмо. Превео Стари завјет Ђуро Даничић, Прва књига Мојсијева, III, 24.

⁴⁾ Kittel R., Biblia Hebraica, Ed. VI. Stuttgart, 1950.

⁵⁾ Ed. A. Rahlfs, Stuttgart, 1950.

⁶⁾ Москва, 1904.

⁷⁾ Vulgata

flammeum gladium), руски⁸⁾ (... и пламеный меч); немачки⁹⁾ (... mit dem bloßen, hauenden Schwert); енглески¹⁰⁾ (... and a flaming sword); француски¹¹⁾ (... qui agitent une épée flamboyante); талијански¹²⁾ (... con una spada fiammeggiante). Разлика у текстовима је само у томе што негде стоји херувим с пламеним мачем (српски, немачки, француски, талијански), а негде — херувим и пламени мач.¹³⁾

Наши иконописци сликали су Арханђела Михаила с таквим мачем.

Друго значење засновано је на облику оштрице код мача. Немци су још од 16-ог века правили мачеве чија је оштрица била таласаста („geflammt“), дакле слична облику пламена, као пламен, па су такве мачеве називали Flammenschwert (Flamberg, fr. épée flamboyante). Ти су мачеви у Немачкој постојали и до 19-ог века. Доцније су песници употребљавали такав назив и за сваки мач. Вероватно је сличан развитак значења овог израза био и код нас. Прво је *иламени мач* означавао као код Немаца мач таласасте оштрице, па је затим, доцније, реч *иламен* постала стални епитет не само уз мач већ уз свако хладно оружје (сабља, нож, ћорда, ханџар) чиме се је само истицао нарочити квалитет таквог оружја, а веза с првобитним значењем је изгубљена.

С друге стране, код народа (и у Србији и у Црној Гори напр.) постоји израз *оштар* као *иламен* (плам), а у у Васојевићима још и глагол *наиламиши*. Тако се каже за бритву бријаћу, за косу, за секиру и сл., кад се добро наоштри, *наиламио сам је* и обично се још додаје: као мач, као прави мач. Према томе *иламен* (мач, нож, сабља, ханџар, ћорда) као и *иламениш* (мач, сабља, нож) означава да је ово хладно оружје *необично оштро, оштро као иламен*: оно све пресеца

⁸⁾ Москва, 1896.

⁹⁾ Лутеров превод, Stuttgart, 1940.

¹⁰⁾ Revised Standard Version, 1952.

¹¹⁾ Louis Segond, Paris 1930.

¹²⁾ Sacra Biblia, Londra, 1885.

¹³⁾ Ван оквира је овог чланка говорити о томе откуда потичу ова неслагања, шта је првобитно претстављао „пламени мач“ и да ли је реч херувим тек доцније додата или не.

као што пламен све пржи и разорава или уништава. То би дакле био највиши степен оштрине, а у исто време и тврдине. Отуда је Р. Алексић у речнику најновијег издања II књиге Вукових народних песама¹⁾ правилно ставио да пламени мач значи врло оштар мач, а сабља пламенита — врло оштру сабљу.

В. М. Мићовић

¹⁾ Српске народне пјесме, ск упио их и ка свијет издао Вук Стеф. Караџић, књига друга, Просвета, Београд, 1953.